

Og så en sidste appetitvækker: Det var Holger Eriksen der (i VK-regeringens tid?) foreslog Aksel Møller at tage valgretsaldere ud af grundloven. Venstre kunde jo ikke acceptere Socialdemokratiets og de Radikales krav om nedsættelse. »Det accepterede han, de Konservative og senere også Venstre«. Mig var det ukendt hvordan den idé kom frem. Og det er da morsomt at tænke på hvordan man vilde have fået nedsat valgretsaldere med grundlovens 40% regel i funktion.

Erik Rasmussen
Institut for Statskundskab

Susi Frastein, *Ritt*, København: Tiderne Skifter, 1986, 246 s., 150,00 kr.

Det er oplagt en god ide at udgive en portrætbog om Ritt Bjerregaard: hun har format, hun er vel nok den mest kontroversielle figur i det politiske landskab, og hun er den eneste kvinde, der kan komme på tale som Danmarkshistoriens første kvindelige statsminister.

Af avisomtalen kunne man få det indtryk, at Susi Frasteins biografi om Ritt Bjerregaard alene handlede om den socialdemokratiske toppolitikers brystmål, hendes elskere i Paris – og så ellers om Susi Frastein selv. Men faktisk giver bogen et ganske facetteret billede af både politiker og privatpersonen Ritt Bjerregaard. Selvom nogle af Frasteins iagttagelser og overvejelser måske ikke har interesse for en større offentlighed, gør det kun bogen mere læseværdig, at der er tale om et stærkt personligt portræt.

En af bogens hovedkonklusioner lyder, at Ritt Bjerregaard repræsenterer den nødvendige fornyelse af det gamle arbejderparti. Det er nyttigt, at Frastein her giver en samlet præsentation af Ritt Bjerregaards mærkesager gennem årene: undervisningspolitik, socialpolitik, miljøpolitik, teknologipolitik og fredsarbejdet. Frastein tegner et billede af en visionær politiker, der samtidig accepterer, at vejen til at nå de ambitiøse mål kan være lang, og at det kan være nødvendigt at tage små skridt.

Behovet for en fornyelse af Socialdemokratiet er oplagt – den vælgermæssige nedtur over de sidste par årtier fra godt 40 procent af stemmerne til omkring 30 procent taler sit eget sprog. Et af partiets problemer er, at det har tabt terræn blandt sine gamle kernevælgere uden at vinde øget tilslutning blandt kvinder, højtuddannede, offentligt ansatte – og de unge. Socialdemokratiet i hovedstaden er vel det mest markante eksempel på denne udvikling. Ritt Bjerregaard har selv udtrykt problemet derhen, at »det er hyggeligt, at bedsteforældrene er socialdemokrater. Dem skal vi være glade for og værne om. Men det kan ikke gå, at børnene og børnebørnene bliver SF'ere« (Aktuelt den 16. september 1984).

Et af Ritt Bjerregaards bud på en fornyelse af partiet er en ny åbenhed i forhold til græsrodsbevægelserne – også selvom de er kritisk indstillet over for traditionelle socialdemokratiske holdninger. Det er en kendsgerning, at alle »progres-

Og så en sidste appetitvækker: Det var Holger Eriksen der (i VK-regeringens tid?) foreslog Aksel Møller at tage valgretsaldere ud af grundloven. Venstre kunde jo ikke acceptere Socialdemokratiets og de Radikales krav om nedsættelse. »Det accepterede han, de Konservative og senere også Venstre«. Mig var det ukendt hvordan den idé kom frem. Og det er da morsomt at tænke på hvordan man vilde have fået nedsat valgretsaldere med grundlovens 40% regel i funktion.

Erik Rasmussen
Institut for Statskundskab

Susi Frastein, *Ritt*, København: Tiderne Skifter, 1986, 246 s., 150,00 kr.

Det er oplagt en god ide at udgive en portrætbog om Ritt Bjerregaard: hun har format, hun er vel nok den mest kontroversielle figur i det politiske landskab, og hun er den eneste kvinde, der kan komme på tale som Danmarkshistoriens første kvindelige statsminister.

Af avisomtalen kunne man få det indtryk, at Susi Frasteins biografi om Ritt Bjerregaard alene handlede om den socialdemokratiske toppolitikers brystmål, hendes elskere i Paris – og så ellers om Susi Frastein selv. Men faktisk giver bogen et ganske facetteret billede af både politikeren og privatpersonen Ritt Bjerregaard. Selvom nogle af Frasteins iagttagelser og overvejelser måske ikke har interesse for en større offentlighed, gør det kun bogen mere læseværdig, at der er tale om et stærkt personligt portræt.

En af bogens hovedkonklusioner lyder, at Ritt Bjerregaard repræsenterer den nødvendige fornyelse af det gamle arbejderparti. Det er nyttigt, at Frastein her giver en samlet præsentation af Ritt Bjerregaards mærkesager gennem årene: undervisningspolitik, socialpolitik, miljøpolitik, teknologipolitik og fredsarbejdet. Frastein tegner et billede af en visionær politiker, der samtidig accepterer, at vejen til at nå de ambitiøse mål kan være lang, og at det kan være nødvendigt at tage små skridt.

Behovet for en fornyelse af Socialdemokratiet er oplagt – den vælgermæssige nedtur over de sidste par årtier fra godt 40 procent af stemmerne til omkring 30 procent taler sit eget sprog. Et af partiets problemer er, at det har tabt terræn blandt sine gamle kernevælgere uden at vinde øget tilslutning blandt kvinder, højtuddannede, offentligt ansatte – og de unge. Socialdemokratiet i hovedstaden er vel det mest markante eksempel på denne udvikling. Ritt Bjerregaard har selv udtrykt problemet derhen, at »det er hyggeligt, at bedsteforældrene er socialdemokrater. Dem skal vi være glade for og værne om. Men det kan ikke gå, at børnene og børnebørnene bliver SF'ere« (Aktuelt den 16. september 1984).

Et af Ritt Bjerregaards bud på en fornyelse af partiet er en ny åbenhed i forhold til græsrodsbevægelserne – også selvom de er kritisk indstillet over for traditionelle socialdemokratiske holdninger. Det er en kendsgerning, at alle »progres-

sive« bevægelser i Danmark de sidste 30 år er gået uden om Socialdemokratiet. Partiet kunne eventuelt på længere sigt komme til at spille en rolle som det parti, der kanalisere de politiske kræfter, der ligger i bevægelserne. Samtidig vil det som politisk parti kunne fastholde en interesse i de mange enkeltsager, hvor græsrodsorganisationerne kan have en tendens til efter en meget aktiv periode at tabe pusten, jfr. for eksempel fredsbevægelsernes aktuelle situation. Endelig kunne man pege på, at måske navnlig DSU og Frit Forum kunne lære meget af bevægelsernes fantasifulde og farverige aktionsformer.

En forklaring på Socialdemokratiets vælgermæssige nedtur kunne være mangelen på konsekvens i partiets politik på en række områder. Ofte har partiet indgået kompromisser – »taget et medansvar« – hvor resultatet dårligt har kunnet skelnes fra borgerlig politik. Socialdemokratiet er blevet »det store forligsparti«. Profilen er blevet udvisket. Ritt Bjerregaard har her markeret en klar vilje til at tage de konflikter, det medfører, og betale den pris, det koster, at gennemføre en mere sammenhængende og konsekvent socialdemokratisk politik. Det gælder i forhold til stærke interesseorganisationer – for eksempel Landbrugsrådet i debatten om landbrugets forurening – men også inden for arbejderbevægelsens egne rækker. Mange af de »tunge drenge« i partiet tilgiver aldrig, at Ritt Bjerregaard i 1984 tog initiativet til at oprette en Fredsfond. Da hun foreslog besparelser på erhvervsstøtten til skrantende industrier i stedet for på social- og undervisningsområdet udløste det en kraftig reaktion fra Georg Poulsen. Og for mange partifæller synes det at være kommet som en overraskelse, da Ritt Bjerregaard fastslog, at der også er pampere i Socialdemokratiet.

Et centralt tema i bogen er de menneskelige omkostninger, der er forbundet med – især som kvinde – at befinde sig tæt på magtens centrum, og den risiko, der ligger i, at man med en sådan magtposition fjerner sig fra sine rødder. Skal de socialdemokratiske vælgere ikke »skele til, hvorvidt deres tillidsmænd spiller bold med de konservative eller drikker Chivas med industrifyrsterne«, spørger Susi Frastein.

Det er svært at dele Susi Frasteins forargelse over politikerne, der skulle mæske sig i de goder, der falder for. De fleste folketingsmedlemmer ville inden for den private sektor kunne øge deres indtægt ganske betragteligt. Men på den anden side er det vel rigtigt, at folks holdninger påvirkes af den livsstil, de anlægger, og den omgangskreds de har. I den forbindelse havde det været interessant, hvis Frastein havde diskuteret VS' rotationsprincip, som indebærer, at man kun beklæder politiske poster for et begrænset kortere åremål. Formålet er netop at undgå pampere og levebrødspolitikere, der fjerner sig fra deres basis. En indvending mod denne ordning går på, at politikerne på den måde ikke vil opnå tilstrækkelig saglig indsigt i sagerne. Men det er et spørgsmål, om ikke politikerne – som for eksempel Ritt Bjerregaard gør det – i højere grad bør koncentrere sig om de store linier i samfundets udvikling: registrere forandringerne og tendenserne og trække de politiske perspektiver.

Susi Frastein kredser i bogen meget om, at det ville være betydningsfuldt, at Ritt Bjerregaard som den første kvinde blev statsminister i Danmark. Nu er udenlandske erfaringer med kvinder som politiske ledere jo ikke altid særlig op-

muntrende. Men det er interessant, at samtidig med at Ritt Bjerregaard til fuldkommenhed mestrer mændenes politiske magtspil og har opnået betydelig indflydelse, har hun fastholdt nogle klare kvindepolitiske holdninger.

Susi Frastein kommer vidt omkring i sin portrætbog, hun har blandt andet frekventeret både en astrolog og en grafolog. Måske savner man en analyse af Ritt Bjerregaards taler. Hendes store taler i Folketinget er i stil og opbygning præget af klassiske, oratoriske virkemidler. I de senere år er de blevet mere hårdtslående og har fået større folkelig appel. Tag for eksempel hendes indlæg på konferencen om Norden som atomvåbenfri zone i 1985: »Lad os gå i spidsen. Lad os vise verden, hvad vi kan præstere i Norden. Vi skal ikke lytte til højrekræfternes bagstræberiske tale. Vi skal igang, og det skal være NU«.

Under læsningen af Ritt Bjerregaards taler kommer man undertiden til at tænke på en anden dansk politiker, der også var en stor taler og som også fremkaldte stærke følelsesmæssige reaktioner. Hvem var det, der sagde:

»Vi har haft nogle gode og onde dage i disse mange år. Men de onde dage var ikke de, hvor kampen gik højest, hvor tryk avlede modtryk, og hårdt stod mod hårdt ... Nej, de onde dage var de, hvor tvivlen tog spekulanterne og frygten de modløse, hvor den lille tabel blev den sande regnekunst i landet, hvor nogle blev for gamle og andre for kloge, og hvor man glemte at foragte uretten for at kigge efter modstandernes agtelse, indtil en lumpen fred og et råddent forlig blev målet for vor politik«?

Ja, det var Viggo Hørup, men det kunne næsten have været Ritt Bjerregaard! De personlige kvaliteter bag begges veltalenhed er de samme: modet, den klare tanke, den bundne lidenskab.

Den skarphed og radikalitet, Ritt Bjerregaard formulerer sig med, bryder med vores traditionelle billede af politikerne. Myten om Danmark som en stor familie lever i bedste velgående, og den smitter af på vore forventninger til politikerne. Mændene skal være faderlige – det er ikke nødvendigt at gå tilbage til Stauning for at finde eksempler – og kvinderne stoute med moderlig myndighed, varme og tryghed. Ritt Bjerregaard er blevet kaldt en spreder og ikke en samler. Men det er dog før set, at netop politikere, der fremsætter deres ideer klart og skarpt, vel længe er omstridte, men alligevel får indflydelse og ender med – når udviklingen giver dem ret – at vinde respekt og tillid i meget brede kredse.

Erik Boel
Udenrigsministeriet

Kjell Goldmann, Sten Berglund, Gunnar Sjöstedt, *Democracy and Foreign Policy. The Case of Sweden*, Swedish Studies in international relations, 17, Aldershot: Gower, 1986, 206 s., \$ 34,50.

En dansk læser må gribe denne bog med begejstring. Med fodnotepolitik, med et pludseligt ophør af den generelt herskende udenrigs- og forsvarspolitiske kon-